

HARBIY SOHAGA BAG'ISHLANGAN TADQIQOTLARDA EMPATIK TANQIDIY YONDASHUV

Umarov Farhod Umirovich

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi katta
o'qituvchisi, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.10389594>

ARTICLE INFO

Received: 06th December 2023

Accepted: 14th December 2023

Online: 15th December 2023

KEY WORDS

*Etnografiya; harbiy; fanlararolik;
hazil; zerikish; emik.*

ABSTRACT

Ushbu maqola harbiy sohada olib borilayotgan tadqiqotlarni harbiy xizmatchilarning ob'ektiv voqelikda mavjud dunyoqarashlari, harakatlari va tajribalarini qamrab oluvchi istiqbolga yo'naltirishga qaratilgan.

Dolzarblik va zarurat. Harbiy xizmat sohasidagi mavjud tadqiqotlarni tahlil qilib, muhim farqlarga qaramay, "axloqiy" nuqtai nazarga ega bo'lgan, ikkita dominant yondashuvni ajratishimiz mumkin - funktsionalistik va "fosh etuvchi-tanqidiy". Keyinchalik, u harbiy xizmatchilarning hayot dunyosiga "emik" e'tiborni o'z ichiga olgan muqobil yondashuvni taklif qiladi - empatik tanqidiy yondashuvni. Kamida beshta asosiy mavzu empirik e'tiborga loyiqdir: harbiy o'ziga xoslik, zerikish va hayajon, hazil, zo'ravonlik va o'lim hamda urush tufayli Vatanni sog'inish. Bundan tashqari, mana shu yo'nalishni o'zgartirish taklifi nazariy va uslubiy oqibatlariga ega, shu jumladan ontologik va epistemologik tanqidiy realizm tomon qayta ko'rib chiqish. Ushbu yangi empirik, nazariy va uslubiy imkoniyatlar nafaqat harbiy sohadagi tadqiqotlar uchun, balki axloqiy yondashuv ustun bo'lgan barcha tadqiqot sohalari uchun ham qimmatlidir. Ular o'rganilayotgan insonlarning tajribalari va tushunchalarini (yuz berayotgan hodisalarni tushinib etishi, anglashini) o'z ichiga olgan va jiddiy qabul qiladigan ilmiy jihatdan yaxlit istiqbolga hissa qo'shadilar.

Dastlab Qurolli kuchlarga jamiyat va inson resurslarini boshqarish masalalari, masalan, birdamlik, ma'naviy-ruxiy holat va bo'linmalarni boshqarish bilan bog'liq institut sifatida[1,2,3] e'tibor kuchli bo'lgan, hozirda tadqiqotchilar harbiy amaliyotning tezkorlik (operativ) darajasiga va harbiy xizmatchilarning shaxsiy tajribasiga[4,5,6] tobora ko'proq e'tibor berishmoqda.

Harbiy soha bo'yicha olib borilgan sosiologik, tashkiliy va antropologik tadqiqotlar, garchi ular bir-biridan ko'p jihatdan farq qilsa-da, bir xislati bilan o'xshashdir - harbiylarning hayot dunyosini jiddiy tarzda ko'rib chiqish bilan bog'liq bo'lgan kamchiliklar. Qurolli kuchlarning faoliyati yo'nalishida olib borilgan aksariyat sosiologik va tashkiliy tadqiqotlari harbiy faoliyat samaradorligining funktsional masalalaridan uzoqlashadi[7]. Shu bilan birga, u harbiy xizmatchilarni harbiy boshqaruvdagi o'zgarishlar orqali adekvatligini yaxshilash mumkin bo'lgan resurslar yoki aktivlar sifatida ko'radi, harbiy institut va uning maqsadlari esa, xuddi bu o'z-o'zidan shubhasiz bo'lganidek, tanqidsiz qabul qilinadi[5,7]. Buning o'rniga,

antropologik tadqiqotlar odatda Qurolli Kuchlarda destruktiv deb hisoblanadigan kuchlar va me'yorlarni aniqlashga qaratilgan[8,9], lekin ular ko'pincha tadqiqotchining tanqidiga qo'shilmaydigan harbiy xizmatchilarning shaxsiy qarashlarini jiddiy qabul qilmaydi. "Fosh etuvchi-tanqidiy" deb atash mumkin bo'lgan bunday tadqiqot harbiy xizmatchilarning hikoyalaridan harbiy institutni tushunish manbai sifatida foydalanadi, ushbu maqsad doirasidan tashqariga chiqishi bilanoq, harbiylarning idroq qilishiga hech qanday qiziqish uyg'otmagan holda u apriori muhokama qilinadi[10,11].

Shunday qilib, tadqiqotning ikkala yo'nalishi ham tadqiqotchiga yo'naltirilgan ma'noda harbiy amaliyotning mohiyatiga qaratilgan, harbiylarning o'zlari sezgan ma'no va maqsad odatda e'tiborga olinmaydi yoki axloqiy nuqtai nazardan osongina qayta talqin qilinadi. Etnografik terminlarda, buni "etik" ("axloqiy") nuqtai nazar (shu jumladan tadqiqotchining analitik tushuntirishlari) va "emik" nuqtai nazar (jamiyat a'zolarining o'zlari boshdan kechirgan va tasvirlagan hayot) o'rtasidagi farq sifatida ta'riflash mumkin[12]. Emik-etik (axloqiy) dixotomiya antropologiyada yaxshi tanilgan va Marvin Xarris tomonidan 1976 yilda kundalik hayyotga kiritilgan. An'anaviy farqqa qaramay, hozirgi tadqiqotlardagi bo'shliqlarni aniqlash va yangi marralarga chiqish foydali ko'rinadi.

Harbiy xizmatchilar hissiy va axloqiy jihatdan tushunilishi kerak bo'lgan ekzistentsial savollar va jumboqli vaziyatlarga duch kelishadi, ammo dominant tadqiqot yondashuvlarida ularning muammolari ish faoliyatini yaxshilash uchun hal qilinishi kerak bo'lgan muammolarga yoki harbiylarning axloqsizligining dalillariga aylanadi.

Xulosa

Xulosa o'rnida shuni takidlash zarurki, bizning maqolamiz harbiy tadqiqotlarni harbiy xizmatchilarning shaxsiy tajribalari va harbiylarning o'z tajribalari haqidagi tushunchalarini qamrab oladigan istiqbolga yo'naltirishga qaratilgan hamda shu bilan ijtimoiy fanlar bo'yicha harbiy tadqiqotlarda shu paytgacha o'rganilmagan, misli oq dog'bo'lib kelgan muammolarni hal qilishga qaratilgan. Biz, shubhasiz, ahamiyatli hisoblanuvchi etik prizmani saqlab qolishni, shuningdek, ilmiy jihatdan yaxlit nuqtai nazarni yaratish uchun emik nuqtai nazarni ham (biz uni "empatik-tanqidiy" yondashuv sifatida ta'riflaymiz) joriy qilishni taklif etamiz.

References:

1. Huntington, Samuel P. 1957. The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations. Cambridge: Harvard University Press.
2. Janowitz, Morris. 1961. The Professional Soldier: A Social and Political Portrait. Glencoe: Free Press.
3. Moskos, Charles C. 1976. The Military. Annual Review of Sociology 2: 55-77.
4. Brønd, Thomas Vladimir, Uzi Ben-Shalom, and Eyal Ben-Ari. 2021. Military Mission Formations and Hybrid Wars: New Sociological Perspectives. New York: Routledge.
5. MacLean, Alair, and Glen H. Elder. 2007. Military Service in the Life Course. Annual Review of Sociology 33: 175-96.
6. Williams, Alison J., K. Neil Jenkins, Matthew F. Rech, and Rachel Woodward. 2016. The Routledge Companion to Military Research Methods. London: Routledge.

7. Ouellet, Eric. 2021. New Directions in Military Sociology: Reflections on a Book Project 15 Years Later. In *Military Mission Formations and Hybrid Wars: New Sociological Perspectives*. Edited by Thomas Vladimir Brønd, Uzi Ben-Shalom and Eyal Ben-Ari. New York: Routledge, pp. 23-42.
8. Lutz, Catherine. 2009. Anthropology in an Era of Permanent War. *Anthropologica* 51: 367-79.
9. Price, David H. 2011. *Weaponizing Anthropology: Social Science in Service of the Militarized State*. Oakland: AK Press.
10. Mohr, Sebastian, Birgitte Refslund Sørensen, and Matti Weisdorf. 2021. The Ethnography of Things Military-Empathy and Critique in Military Anthropology. *Ethnos* 86: 600-15.
11. Sørensen, Birgitte Refslund, and Matti Weisdorf. 2021. Awkward Moments in the Anthropology of the Military and the (Im)Possibility of Critique. *Ethnos* 86: 632-53.
12. Eriksen, Thomas Hylland. 2001. *Small Places, Large Issues: An Introduction to Social and Cultural Anthropology*. London: Pluto Press.